

July 29, 2011  
דאָס פינטעלע ייִדיש

"סאָוועטיש היימלאַנד": דער זשורנאַל וואָס האָט זיך באַוויזן

מיט 50 יאָר צוריק

צונויפֿגעשטעלט פֿון גענאָדי עסטרייך



אָהרן ווערגעליס רעדט צו די געסט, סײַ פֿון דער פֿרעמד, סײַ פֿונעם סאָוועטן פֿאַרבאַנד, וועלכע זײַנען געקומען אין דער רעדאַקציע לכּבֿוד דעם 25סטן יוביליי פֿון "סאָוועטיש היימלאַנד", 1986

מיט אַ האַלב יאָרהונדערט צוריק האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגיין דער מאַסקווער ייִדישער זשורנאַל "סאָוועטיש היימלאַנד". ער האָט זיך באַוויזן אין דעם סאַמע ברען פֿון דער קאַלטער מלחמה און דאָס האָט, אין אַ היפשער מאַס, באַשטימט זײַן גורל פֿון אַ צײַטשריפֿט, וואָס איז געוואָרן (און בלייבט) מער באַקאַנט פֿאַר זײַן אידעאָלאָגישער ראָלע אײדער אַ פֿאַרום פֿון ייִדישער ליטעראַטור. מיר איז אויסגעקומען צו רעדן מיט אַ סך מענטשן, וועלכע האָבן דעם מאַסקווער זשורנאַל שרעקלעך פֿײַנט געהאַט, כאָטש זײ האָבן אים קײן מאָל ניט געלייענט צי — צוליב ניט קענען ייִדיש — אַפֿילו ניט געקענט לייענען.

דער נאָמען אַליין האָט אַרויסגערופֿן טענות, כאָטש, אַ חוץ אָן אויסגעשפּראַכענער סאָוועטישקייט, האָט ער אין זיך געטראָגן דעם סימבאָליזם פֿון דער סאָוועטישער "גאַלדענע קײט" — עס זײַנען דאָך אין מאַסקווע פֿרײער געווען אַזעלכע צײַטשריפֿטן: "סאָוועטיש" און "היימלאַנד". איך געדענק ווי אין די ערשטע טעג פֿון 1990, ווען איך בין צום ערשטן מאָל געווען געקומען קײן ישׂראל, האָט מיך אײנער אַ זשורנאַליסט געפֿרעגט, צי ס'איז שוין געקומען די צײַט צוגעבן צום טיטל אַ פֿראַגע-צײַכן: "סאָוועטיש היימלאַנד?"

עפעס א "שאַטן" פֿון "סאַוועטיש היימלאַנד" ליגט אויף מיר אויך. הגם איך האָב געאַרבעט אין דעם זשורנאַל שוין אין מיכאַיל גאַרבאַטשיאַווס צייטן, ווען מע האָט אַפֿילו ניט באַמערקט מיין סטאַטוס פֿון אַ "רעפּוזניק", לייען איך פֿון מאָל צו מאָל, דער עיקר אין אינטערנעץ, ווי עפעס אַ חכם-בלילה באַשולדיקט מיך אין דעם שרעקלעכן זינד פֿון זיין אַסאַציירט מיט דעם מאַסקווער זשורנאַל און זיין רעדאַקטאָר אַהרן ווערגעליס.

דער פאַראַדאַקס באַשטייט אין דעם, וואָס די "פֿאַרווערטס-אַסאַציאַציע" האָט אין די 1990ער יאָרן פֿינאַנציעל אונטערגעהאַלטן די רעדאַקציע פֿון "סאַוועטיש היימלאַנד", וועלכע האָט זיך דעמאָלט גענומען אַן אַנדער נאָמען — "די ייִדישע גאַס". מע האָט עס געטאָן ניט צוליב אידעאָלאָגישע סיבות, חלילה. דער "פֿאַרווערטס" איז פֿאַרבליבן אַנטי-סאַוועטיש, ווי ער איז געוואָרן אין די 1920ער יאָרן. מע האָט פשוט אַפּגעשאַצט דעם פּראָפּעסיאָנעלן ניוואַ פֿון דעם זשורנאַל און זיינע פֿאַרדינסטן פֿאַר ייִדיש און ייִדישער קולטור.

עפעס — בלי-ספֿק זייער אַ קליינע — ראָלע האָט אַפּגעשפּילט מיין "מבֿינות". אין נאָוועמבער 1991 האָט מיך די דעמאָלטיקע אָנפֿירונג פֿון דער "פֿאַרווערטס-אַסאַציאַציע" געבעטן צו געפֿינען אַן אַלטערנאַטיוו צום הויפּט-רעדאַקטאָר, אַהרן ווערגעליס, אין סאַוועטן-פֿאַרבאַנד. די אַסאַציאַציע האָט אין יענער צייט געשאַפֿן אַ קאָמיטעט מיטן שליחות צו העלפֿן דער ייִדישער קולטור אין רוסלאַנד. איך האָב שוין דאָן געווינט אין ענגלאַנד, אָבער ס'האָט זיך אַזוי באַקומען, אַז פֿון ניו-יאָרק בין איך טאַקע געפֿאַרן קיין מאַסקווע. האָב איך זיך אַרומגעקוקט און, ווי איך האָב עס צוגעזאָגט, אָנגעשריבן אַ שטיקל באַריכט פֿאַר דער "אַסאַציאַציע". מיין אויספֿיר איז געווען, אַז קיין אַלטערנאַטיוו צו ווערגעליסן האָט זיך ניט באַוויזן.

איך בין ניט שטאַרק עלטער פֿון "סאַוועטיש היימלאַנד". ווי אַ נײַן-יאָריק ייִנגל געדענק איך די פֿרייד פֿון מיינע עלטערן, ווען ס'איז אָנגעקומען דער ערשטער נומער פֿון דעם זשורנאַל. צום ערשטן מאָל זינט די 1940ער יאָרן האָבן זיי געהאַלטן אין די הענט אַ פֿריש-געדרוקטן ייִדישן טעקסט. נאָך מער: קיין אַלט-געדרוקטער ייִדישער טעקסט איז בײַ אונדז אויך ניט געווען (אַ חוץ דעם זיידנס ספֿרים), ווייל די גאַנצע ביבליאָטעק איז ערגעץ פֿאַרפֿאַלן געוואָרן בעת דער מלחמה.

דער סאַציאַלער באַטייט פֿון "סאַוועטיש היימלאַנד" איז נאָך ניט אַפּגעשאַצט געוואָרן. מיט זיין גאַנצער סאַוועטישקייט, איז דער זשורנאַל געווען אַ ייִדישער, לכל-הפּחות, אַ "גענוג ייִדישער" פֿאַר אַ סך סאַוועטישע יידן. עס האָט אויך געהאַלפֿן, אַז דאָס איז געווען אַן אָפֿיציעלע סאַוועטישע אינסטיטוציע, אַן אָרגאַן פֿון דעם מעכטיקן שרייבער-פֿאַראיין. איך געדענק, אַ שטייגער, ווי אַ בריוו פֿון דער רעדאַקציע, וואָס איך האָב געגעבן אַ יונגן געלערנטן, האָט אים געהאַלפֿן צו קריגן אַ צימער אין האָטעלן פֿון אוקראַינע, וווּ ער האָט עפעס געפֿאַרשט. איין מאָל האָט מיין בריוו אַפֿילו געהאַלפֿן צו קריגן אַן אָרט אויף אַ ייִדישן בית-עולם פֿאַר אַ פֿאַרשטאַרבּענעם מחבר פֿונעם זשורנאַל.

אָבער דאָס זיינען אַנעקדאָטן. ניט צו פֿאַרגלייכן מער ממשותדיק איז געווען

די ראָלע פֿונעם זשורנאַל אין אונטערהאַלטן די ייִדישע אידענטיטעט ביי טויזנטער סאָוועטישע תושבֿים. די מומע מינע, מײן מאַמעס עלטערע שוועסטער, האָט געלייענט נאָר דעם זשורנאַל, קיין אַנדערע זאַכן האָט זי נישט אָנערקענט. און זי איז געווען נישט די איינציקע. איך האָב געקענט אויך מענטשן, וועלכע פֿלעגן באַקומען דעם זשורנאַל, כאָטש לייענען ייִדיש האָבן זיי אָדער נישט געקענט, אָדער קוים געקענט. דער זשורנאַל האָט פֿאַר זיי געשפּילט אַ סימבאָלישע ראָלע. איך רעד שוין נישט וועגן די מחברים. וווּ נאָך וואָלטן זיי געדרוקט זייערע לידער, דערציילונגען, ראַמאַנען, עסייען? דער קעשענעווער פּראָזאַיקער יחיאל שרייבמאַן האָט אַ מאָל געזאָגט, אַז אַ דאַנק דעם זשורנאַל האָט זיך ווידער באַוויזן ייִדישע ליטעראַטור, בעת פֿריער, אין די 1950ער יאָרן, זיינען געווען נאָר יחידים — ייִדישער שרייבער.

עס וואָלט געווען נישט ריכטיק צו מעסטן דעם בייטראַג פֿון "סאָוועטיש היימלאַנד" בלויז לויט דער צאָל לייענער זיינע. מע מוז אויך נישט פֿאַרגעסן וועגן דער וויכטיקייט פֿון האָבן אַ סאָוועטישע אינסטיטוציע, וועלכע האָט געקענט פֿאַרפּשרן אַ ווערק צי אַ קולטור-אונטערנעמונג. אַ ראַמאַן, וואָס איז פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן אין דעם זשורנאַל, האָט געהאַט אַ בעסערן שאַנס אַרויסצוגיין ווי אַ בוך אויף ייִדיש און צו זײַן איבערגעזעצט אויף רוסיש, אוקראַיניש צי אַן אַנדער שפּראַך. אַגבֿ, ביכער, איבערגעזעצטע פֿון ייִדיש אויף רוסיש, האָבן געהאַט אַ טיראַזש פֿון דרייסיק טויזנט צי אַפֿילו מער קאַפּיעס. און זיי פֿלעגן זיך לאַנג נישט פֿאַרהאַלטן אין ביכער-געשעפֿטן.

וואָס שייך דעם אידעאָלאָגישן פרצוף פֿון דעם זשורנאַל, איז ער, פֿאַרשטייט זיך, געווען אַ סאָוועטישער, אַפֿט מאָל — היפּערטראַפֿירט סאָוועטישער. ווי אַלע ליטעראַרישע זשורנאַלן, האָט "סאָוועטיש היימלאַנד" נישט געקענט האָבן קיין אייגענע אידעאָלאָגישע סטראַטעגיע. דאָס לאַנד (בראָש מיט דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי) האָט געבויט קאָמוניזם, און יעדער זשורנאַל האָט געמוזט אויך בויען — דאָס הייסט, שרייבן וועגן בויען — די אוטאָפּיע. דאָס לאַנד האָט באַשולדיקט די ציוניסטן אין פֿאַרברעכנס קעגן דער אַראַבישער באַפֿעלקערונג, האָט יעדע צייטשריפֿט געמוזט טאַנצן אונטער דעם זעלבן ניגון. אַנדערש האָט קיין רעדאַקטאָר נישט געקענט בלייבן אויף זײַן אָרט.

דאָס מיינט נישט, אַז אַלע מאַסקווער, און בכלל סאָוועטישע, זשורנאַלן און זייערע רעדאַקטאָרן זיינען געווען פֿון דעם זעלבן טייגגעקנאָטן. די אַלגעמיינע סטראַטעגיע, אָדער די גענעראַל-ליניע, האָט פֿון דעסטוועגן איבערגעלאָזט עפעס אַ רוים פֿאַר טאַקטישע אונטערשיידן. אייניקע זשורנאַלן האָבן געהאַט אַ בעסערן שם אין ליבעראַלע קרייזן, בעת אַנדערע זיינען געווען מער קאָנסערוואַטיוו. מענטשלעכע באַציונגען האָבן אויך געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע. יעדער רעדאַקטאָר איז דאָך געווען אַ בשר-ודם, וואָס האָט עפעס ליב געהאַט און עפעס פֿיינט געהאַט; געוויסע שרייבער האָבן געהערט צו זיינע פֿריינד און מיט געוויסע שרייבער האָט ער געהאַט אַלטע צי פֿרישע חשבונות. אין דעם זין איז דער מאַסקווער ייִדישער זשורנאַל געווען מיט די לייטן גלייך.

און דאָך איז ער געווען אַנדערש. דער זשורנאַל "סאָוועטיש היימלאַנד" האָט, אין פֿאַרגלייך מיט נישט-ייִדישע אויסגאַבעס, געקענט טאַקע זײַן "טאַקטיש" אַ סך מער ייִדישלעך; אָבער גלייכצייטיק האָט ער געמוזט זײַן נישט צו פֿאַרגלייכן

מער פֿאַרזיכטיק "אויפֿן ייִדישן פֿראַנט". בֿפֿרט נאָך, אַז די גאַנצע סבֿיבֿה האָט זייער גוט געדענקט דעם טייערן פֿרייז, וואָס מע האָט געקענט באַצאָלן פֿאַר זיין אידעאָלאָגיש פֿאַרדעכטיקט. ווי אַ ייִדישער פֿאַרום האָט דער זשורנאַל בשום-אופן ניט געקענט אויסמיידן דעם כּבֿוד פֿון ווערן אַן אַנטיילנעמער אין אַנטי-ציוניסטישער פֿראַפּאָגאַנדע. אַזאַ איז געווען דער באַשלוס פֿון דעם צענטראַלן קאָמיטעט, דהיינו: "סאָוועטיש היימלאַנד" איז געגעבן געוואָרן אַן אָרט אין דעם גרויסן סאָוועטישן אַנטי-ציוניסטישן כאָר.

איך האָב ניט קיין סטאַטיסטיק (זי עקזיסטירט אַפֿילו ניט), אָבער איך בין זיכער, אַז גאָר ניט ווייניק לייענער פֿונעם זשורנאַל זיינען געווען אַנטי-ציוניסטיש געשטימט. איבערגעגעבענע קאָמוניסטן, מיט אַנטי-ציוניסטישע איבערצייגונגען, זיינען געווען אויך צווישן די מחברים. בכלל, צווישן סאָוועטישע ייִדן זיינען גאָר ניט אַלע געווען הייס פֿאַרליבט אין ישראל. איך אַליין האָב געהאַט אַ פֿעטער, מיין טאַטנס ברודער, און אַ מומע, מיין מאַמעס שוועסטער, מיט וועלכע מיין טאַטע האָט זיך תּמיד געקריגט, טאַקע מכּוח ישראל. זיי זיינען געווען האַרטע קעגנער פֿון דער ייִדישער מדינה און, דער עיקר, איר פֿאָליטיק. מע דערציילט אַפֿילו (איך בין שוין דעמאָלט געווען אין ענגלאַנד און געהערט נאָר קלאַנגען פֿון מיין היימשטאָט), אַז די מומע, שוין אַ פֿינף-און-אַכציק-יאָריקע, האָט אומישנע אַרײַנגעשלונגען צענדליקער פֿילן, כּדי ניט פֿאַרן מיט אירע קינדער קיין ישראל. צעטיילט און צעקריגט זיינען דאָך געווען — און בלייבן — אויך אַ סך ברידער און שוועסטער מחוץ רוסלאַנד.

אידעאָלאָגישע קאָנפֿליקטן האָבן, פֿאַרשטייט זיך, ניט אויסגעמיטן דעם זשורנאַל "סאָוועטיש היימלאַנד". מע דאַרף דאָך ניט פֿאַרגעסן, אַז די סבֿיבֿה אַרום דעם זשורנאַל איז געווען ניט קיין ריין סאָוועטישע. צווישן די מחברים זיינען געווען אַזעלכע, וואָס זיינען אויסגעוואַקסן אין פּוילן, רומעניע, ליטע און לעטלאַנד. זיי האָבן געקוקט אויף דער וועלט מיט אַנדערע אויגן. צווישן די "ריין-סאָוועטישע" זיינען אויך געווען גאָר פֿאַרשידענע מענטשן, אין וועלכע דער חורבן און די גולאַג-תּקופֿה האָט איבערגעלאָזט פֿאַרשידענע שפּורן.

אָבער פֿון מיין אייגענער דערפֿאַרונג אין די לעצטע יאָרן פֿון דעם זשורנאַל און פֿון לייענען כלערליי מאַטעריאַלן וועגן די פֿריערדיקע יאָרן, האָט זיך בײַ מיר געשאַפֿן אַן איינדרוק, אַז די הויפּט-סיבה פֿון די קאָנפֿליקטן, בֿפֿרט צווישן דעם שער-רעדאַקטאָר אַהרן ווערגעליס און די מחברים, איז אַפֿט מאָל, צי אַפֿילו בדרך-כלל, געווען אַ פּערזענלעכע. קריגערייען צווישן רעדאַקטאָרן און מחברים פֿאַרנעמען אַ צענטראַל אָרט אין דער געשיכטע פֿון ס'רובֿ צייטשריפֿטן. מיר דאַרפֿן ניט גיין צו ווייט: דער רעדאַקטאָר פֿון "פֿאַרווערטס" אַב. קאהאַן האָט געהאַט שווערע צי אַפֿילו אוממעגלעכע באַציונגען מיט צענדליקער שרייבער.

דער ענין פֿון ווערגעליסן איז, אָבער, אַנדערש, ווייל "סאָוועטיש היימלאַנד" איז געווען דער איינציקער זשורנאַל. אַ סאָוועטישער שרייבער, וואָס האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט ווערגעליסעס טיר, האָט קיין אַנדער טיר ניט געהאַט. קיין "טאַג", "מאָרגן-זשורנאַל" צי "מאָרגן-פֿרייהייט" זיינען אין מאַסקווע, און אין סאָוועטן-פֿאַרבאַנד בכלל, ניט געווען. די פֿראַווינציעלע צייטונג

"ביראָבידזשאַנער שטערן" איז געווען אין גאָר אַן אַנדער ליגע.

און נאָך איין וויכטיקער אַספעקט פֿון דער דאָזיקער געשיכטע: די סבֿיבֿה איז פֿאַרבליבן אַן אַנערקענטע אויטאָריטעטן. די מלחמה און, דער עיקר, רדיפֿות פֿון סטאַלינס תקופֿה, האָבן ניט איבערגעלאָזט קיין איין שרייבער, וואָס זאָל האָבן אַ פֿעסטן שם אין ליטעראַרישע קרייזן. איך האָב מיט אַ צייט צוריק געשריבן וועגן דעם קאָמיטעט, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן אין 1938 צו פֿייערן אין סאָוועטן-פֿאַרבאַנד דעם 80סטן יוביליי פֿון שלום-עליכמען. ווען מע קוקט אויף דער רשימה ייִדישע שרייבער, וואָס זיינען געווען גענוג באַוווסט מע זאָל זיי אַרײַננעמען אין אַזאַ בכבֿודיקן קרייז, געפֿינט מען דאָרטן ניט קיין איין מענטש, וואָס זאָל האָבן דערלעבט ביז 1961.

די רדיפֿות האָבן ניט נאָר אַנטקעפט די ייִדישע ליטעראַרישע סבֿיבֿה, אָבער נאָך מער, זיי האָבן אויך אַפּגעסמט די אַנטמאָספֿער אין איר. די שרייבער, וועלכע האָבן איבערגעלעבט דעם גולאַג, האָבן אַפֿט מאָל געקוקט פֿון אויבן אַראָפּ אויף די קאָלעגן, וואָס זיינען פֿאַרבליבן אויף דער פֿריי. נאָך מער: וועגן אייניקע שרייבער האָט מען גערעדט, אַז זיי האָבן מיטגעאַרבעט מיט דער געהיימער פּאָליציי. אַזעלכע חשדים האָבן, פֿאַרשטייט זיך, אַרויפֿגעלייגט אַ שטעמפל אויף די באַציונגען.

\* \* \*

די געשיכטע פֿון דער סאָוועטיש-ייִדישער קולטור געהערט ניט היינט צו "הייסע" ענינים. דער עלטערער דור געדענקט עס נאָך, אָבער דער ייִנגערער דור קען, בדרך-כלל, קיין איין נאָמען ניט פֿון דער סבֿיבֿה פֿון "סאָוועטיש היימלאַנד". שמואל גאַרדאָן און שירה גאַרשמאַן זיינען די שרייבער, וואָס אייניקע פֿאַרשער שרייבער וועגן זיי. אַלפֿסנדר ליזען און יוסף בורג ווערן ניט אין גאַנצן פֿאַרגעסן, טיילווייז, אַ דאַנק דייטשישע איבערזעצונגען פֿון זייערע ווערק. הערשל פּאָליאַנקעס 100 יאָריקער יוביליי איז גאַנץ ברייט אַפּגעמערקט געוואָרן אין אוקראַינע. דאָ און דאָרטן ווערן דערמאָנט אַנדערע מחברים פֿונעם זשורנאַל. אַהרן ווערגעליס הערט ניט אויף אַרויסצורופֿן עפעס אַן אינטערעס.

פֿון מאָל צו מאָל, געוויינטלעך בעת אַ וועטשערע נאָך אַן אַקאַדעמישער קאַנפֿערענץ, פֿרעגט מען מיך צי ווערגעליס איז טאַקע געווען אַזוי שלעכט, ווי מע דערציילט וועגן אים. ענטפֿער איך, אַז מיר איז שווער צו זיין אָביעקטיוו. איך האָב אים געקענט שוין "נאָך אַלעמען", ווען די מלחמות, וועלכע ער האָט געפֿירט, האָבן זיך כמעט אַלע פֿאַרענדיקט. צו אונדז — צו מיר און אַנדערע (דעמאָלט) יונגע מענטשן — האָט ער זיך באַצויגן גאָר ניט שלעכט צי אַפֿילו גוט, אַ סך בעסער איידער צום עלטערן דור.

כאַראַקטעריש, אַז ווען ער האָט זיך ערנסט  
 צעמזיקט און געמוזט בלייבן אין דער היים נאָך  
 אַ שווערער אָפּעראַציע, בין איך געווען דער  
 מענטש, וועמען ער פֿלעגט בעטן צו קומען צו  
 אים, אין דער דירה לעבן דעם מאַסקווער  
 סאַפּאַרק — צו ברענגען מאַנוסקריפטן, רעדן  
 וועגן זיי, צונויפֿשטעלן די נומערן וכ'. פֿריינד  
 צווישן ייִדישע שרייבער האָט ער אין יענע יאָרן  
 ניט געהאַט. בכלל, איז ער געווען אַ גאַנץ  
 איינזאַמער מענטש. אין 1979 האָט ער  
 אָנגעשריבן אַ ליד, וואָס האָט, אַ פנים,  
 איבערגעגעבן די שטימונג זיינע:



איך בענק נאָך אייך

אין אָנדענק פֿון משה טייף,  
 מאַטל גרוביאָן, שיקע דריז

חברים מיינע ביי דעם וויין און ביים געוויין

און ביי דער לוסט

און ביי דעם גלוסט — חברים מיינע,

איר זייט אַוועק

און מיד געלאָזט אַליין —

איך האָב צו אייך אַ טענה.

איך בענק נאָך אייך.

אין מיר די בענקשאַפֿט וואַיעט ביי דער נאַכט.

אויף מיר די ענגשאַפֿט לויערט, ווען איך וואַרט,

ווען כ'קאָן פֿון איינזאַמקייט מײַן לעבן ניט באַוואַרענען,

ווייל שוין פֿאַרריכטן קאָן מען איצטער גאַרניט...

די שיין, וואָס איז פֿאַרלאָשן, מיד באַשיינט.

פֿון אונדזער קרייז איך בין פֿאַרבליבן איינער.

איך הער נאָך היינט דעם רעש,

און ס'טרייסלט מיך נאָך היינט,

ווי אין אַ וואָגן

אויף אַ וועג מיט שפיציקע שטיינער.

געווען דער וואָגן איז געמאַכט מיט פֿיל פֿאַרשטאַנד,

ער האָט אויך איבער הימלען זיך געטראָגן,

און מיט אַ מאָל האָט איר זיך, אָדלערס, אויסגעשפּאַנט

און איבערגעלאָזט

מיך

ביים וואָגן.

חברים מינע! נאָענט נאָך איז דער אַמאָל,

אין אים איך זע נאָך אַלץ, און כ'ווער פֿון אַלץ מבֿולבל.

די העכסטע פּרייז אַצינד פֿאַר דעם איך צאָל,

וואָס ערשט ניט לאַנג געשאַצט מיר האָבן וואָלוול.

אַ קלייניקייט, אַ שפּאַס, וואָס מיר דערמאָנט אין אייך,

פֿאַרשיכורט מיין געמיט, עס נאָיען אַזש די אַברים.

מיין יעדן שפּאַן מיט אייערן כ'פֿאַרגלייך,

מינע חברים.

איך בענק נאָך אייך.

אין מיר די בענקשאַפֿט וואָיעט ביי דער נאַכט.

אויף מיר די ענגשאַפֿט לויערט, ווען איך וואָרט,  
ווען כ'קאָן פֿון איינזאַמקייט מיין לעבן ניט באַוואָרענען,  
ווייל שוין פֿאַרריכטן קאָן מען איצטער גאָרניט...

איך נעם צונויף  
איבערע טיפֿקייטן און פֿלאַכקייטן, די אמתן און די געמאַכטקייטן,  
איך פֿרוו אין איין געשטאַלט אייך איצט צונויפֿנעמען,  
צונויף-דרייען,  
מיט מיינעם, מיטן אייגענעם געשטאַלט צונויפֿפֿירן,  
צונויף-פֿירן,  
און עס באַקומט זיך, ווי מע וואָלט דריי רענדלעך  
וועלן אויסלייען,  
ווייל ס'איז באַוואָוסט די פֿרייז פֿון פֿערטן אויספֿירלעך.

כ'וואָלט בעסער שוין פֿאַרלאָרן אייך אין דער טראַנשיי,  
כ'וואָלט בעסער פֿון אַן אומזיניקן אומגליק אייך פֿאַרלאָרן.  
אַ, זאָל מען מוחל זיין מיין מאַנצבילישן געשריי,  
אַ, וויי צו מיינע יאָרן.

ביי ליאַמעס יינגלשע, אין הייליקער הולטייסטווע,  
אין אָט דער קורצער צייט, ווען מענטש איז נאָך אָן זאָרג,  
ווען ס'איז שוין מינץ פֿאַראַן און נאָך ניטאָ קיין טייסטער —  
מיר האָבן איינס ביים אַנדערן גענומען פֿרייד אויף באָרג.

און ס'האַרץ מיר האָבן אויסגעביטן אויף דעם ניגון,



וואָס אַלע מאָל האָט אים פֿאַרשריבן דער פֿון אונדז,

ווער ס'האָט געוואָגט זיך אָפּזאָגן פֿון פֿאַרגעניגן

לטובֿת קונסט.

איך בענק נאָך אייך.

אין מיר די בענקשאַפֿט וואָיעט ביי דער נאַכט.

אויף מיר די ענגשאַפֿט לויערט, ווען איך וואָרט,

ווען כ'קאָן פֿון איינזאַמקייט מיין לעבן ניט באַוואָרענען,

ווייל שוין פֿאַרריכטן קאָן מען איצטער גאַרניט...

שוין אַן עלטערער מענטש, פֿלעגט ער ליב האָבן דערציילן מעשיות פֿון זיין לעבן. אייניקע פֿון זיי האָבן איך געהערט פֿון אים צו עטלעכע מאָל. געדענק איך ווי אַ מאָל האָט ער זיך צערעדט וועגן די קאַלעגן זיינע, בפרט אין די אַמאָליקע צייטן. דעמאָלט האָט ער דערמאָנט עפעס אַ פֿאַרזאַמלונג, נאָך וועלכער ער איז אַרויס אין דרויסן און, כאָטש ס'איז געווען ווינטערדיק קאַלט, האָט ער ניט גלייך דערפֿילט, אַז דעם מאָנטל האָט ער פֿאַרגעסן אָנצוטאָן. מיר שיינט, אַז אָנהייב יוני האָבן איך סוף-כל-סוף געלייענט אַ סטענאַגראַם טאַקע פֿון יענער זיצונג.

די רייד גייט וועגן דער זיצונג אין דעם שרייבער-פֿאַראיין דעם 29סטן נאָוועמבער 1962. דער פֿאַרזיצער איז געווען דער באַקאַנטער רוסישער שרייבער קאַנסטאַנטין פֿעדין. צונויפֿגערופֿן איז זי געווען ווייל 16 ייִדישע שרייבער (די פֿולע רשימה איז מיר ניט באַקאַנט) האָבן זיך געוואָנדן צו דעם פֿאַראיין, בעטנדיק, אין תּוך אַרײַן, מע זאָל פֿאַרבייטן דעם רעדאַקטאָר. די אָפּאַזיציע האָט זיך פֿאַרמירט נאָך איידער דער זשורנאַל איז געשאַפֿן געוואָרן. איר סאַמע דרייסטער פֿאַרשטייער איז געווען דער דיכטער יוסף קערלער. אין די 1970ער יאָרן איז זיין נאָמען געווען גאַנץ ברייט באַוואוסט. ער איז געווען זייער אַקטיוו ווי אַ "רעפֿוזניק" און שפעטער, שוין אין ישראל, ווי אַן אַנטי-קאָמוניסטישער ייִדישער שרייבער.

דעם 29סטן האָט דער ערשטער גערעדט דער רעדאַקטאָר. ווערגעליס האָט דערציילט, אַז דעם באַשלוס וועגן אַרויסגעבן דעם זשורנאַל האָט דער צענטראַל-קאָמיטעט פֿון דער קאָמוניסטישער פֿאַרטיי אָנגענומען דעם 9טן פֿעברואַר 1961, און שוין דעם 1טן מאַרץ האָט די רעדאַקציע אָנגעהויבן אַרבעטן. צו דער צייט פֿון דער זיצונג אין נאָוועמבער 1962 זיינען אַרויס אַכט צי נײַן העפֿטן פֿונעם זשורנאַל, אין וועלכע עס האָבן זיך באַטייליקט 95 ייִדישע מחברים. ווערגעליס האָט פֿאַרפֿינקטלעכט, אַז צווישן זיי זיינען געווען 56 מיטגלידער פֿון דעם שרייבער-פֿאַראיין. 22 מחברים זיינען געווען

מיטגלידער פֿון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

די גרעסטע גרופע מחברים, 39 מענטשן, האָט געווינט אין מאָסקווע. די סאָוועטיש-ייִדישע ליטעראַטור-טעטיקייט האָט נאָך פֿאַר דער מלחמה אָנגעהויבן ווייזן סימנים פֿון מאָסקווע-צענטרישקייט. אין דער הויפטשטאָט האָט זיך דאָך געפֿונען, למשל, דער בעסטער ייִדישער טעאַטער און דער ייִדישער פֿאַרלאַג "דער אמת". אָבער די קאָנצענטראַציע פֿון ייִדישע ליטעראַרישע כוחות אין מאָסקווע איז געוואָרן באַזונדערס שטאַרק אין די 1940ער יאָרן, ווען דער ייִדישער אַנטי-פֿאַשיסטישער קאָמיטעט איז געוואָרן דער ברויטגעבער פֿאַר צענדליקער שרייבער און זשורנאַליסטן.

דער טיראַזש פֿון דעם זשורנאַל איז אין יענער צייט געווען 25,000 קאָפּיעס. אָבער ווערגעליס האָט דערקלערט, אַז אַ סך פֿון די קאָפּיעס פֿלעגן, אין דער אמתן, ניט דערגיין צום לייענער. בעת אַריבער 7 טויזנט קאָפּיעס פֿלעגט מען שיקן אין אויסלאַנד און בערך 8 טויזנט פֿלעגן זיך צעגיין צו אַבאַנעמענטן, זיינען די איבעריקע כמעט 10 טויזנט געווען אויסגערעכנט אויף קיאָסקן. אָבער מע האָט זיי ניט שטאַרק צעכאַפט. האָט ווערגעליס געבעטן, מע זאָל אָפּשאַפֿן, אָדער לכל-הפחות, צו העכערן די באַגרענעצונג פֿון אַבאַנעמענטן, די 8 טויזנט, וואָס עפעס אַ באַשלוס האָט דערווייל דערלויבט אָנצונעמען.

אין זיין אַריינפֿיר-וואָרט האָט ווערגעליס אַריינגעשטעלט אויך אַ שטיקל פּראָגראַם, וועלכע ער האָט געזען פֿאַרן זשורנאַל:

כדי ניט פֿאַרוואַנדלען זיך אין נאַציאָנאַלע דאָן-קיכאַטן, מוז מען איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל אָנערקענען, אַז ס'איז פֿאַרבײַגעגאַנגען די צייט פֿון "ראַמאַנען וועגן ייִדישן לעבן", מיט זייערע שטרענג באַגרענעצטע נאַציאָנאַלע דלת אַמות, ווייל אין אונדזער לאַנד איז אויף אייביק פֿאַרשוונדן די נאַציאָנאַלע איזאָלירטקייט פֿון ייִדן. דער שמאַלער, לויט זיין לעבנס-מאַטעריאַל, "ראַמאַן פֿון ייִדישן לעבן" דאַרף אָפּגעבן דאָס אָרט דער גרויסער טעמע, אין וועלכער דער ייִד פֿאַרנעמט זיין נאַטירלעך אָרט — דאָס זעלבע אָרט, וואָס ער פֿאַרנעמט אין לעבן גופּא.

דאָס איז געווען ווערגעליסעס "פֿערדל" — צו רעדן און שרייבן וועגן היינטצייטיקייט. דאָס איז געווען אַ וויכטיקע טעמע פֿאַר ס'רובֿ ייִדישע שרייבער, אָבער דעם 29סטן נאָוועמבער האָט מען גערעדט וועגן אַנדערע זאַכן, קודם-כל וועגן ווערגעליסן גופּא. יוסף קערלער האָט געוואָרפֿן דעם ערשן שטיין:

...ס'רובֿ אונדזערע שרייבער זיינען געווען שטאַרק באַומרויקט, ווען אַהרן ווערגעליסן האָט מען געשטעלט פֿאַרן הויפט-רעדאַקטאָר פֿון "סאָוועטיש היימלאַנד". נאָך איידער מע האָט דעם דאָזיקן פּאַרשויין ("ליטשנאַסט")

באשטימט אויף דער שטעלע, איז אַ היפשע גרופע שרייבער אוועק צו די סעקרעטאַרן פֿון דעם שרייבער-פֿאַראַיין מאַרקאָוו און וואָראַנקאָוו. מיר האָבן זיי דעמאָלט געוואָרנט, אַז אַהרן ווערגעליס איז לחלוטין ניט קיין פּאַסיקער קאַנדידאַט אויף דער שטעלע פֿון הויפט-רעדאַקטאָר פֿון דעם זשורנאַל, וואָס מוז שפּילן אַ ראָלע ניט נאָר אין סאָוועטן-פֿאַרבאַנד, אָבער אויך אין אויסלאַנד.

אַהרן ווערגעליס איז אַ מענטש אָן אינערלעכן גלייכגעוויכט, מיט אַ מאַניאַקאַלער נטיה פֿון איבערשאַצן זיינע שאַפֿערישע מעגלעכקייטן און זיין געזעלשאַפֿטלעך ממשות.

אַהרן ווערגעליס איז אַ קאַריעריסט, וואָס איז גרייט אויף אַלץ צוליב זיין קאַריערע. ... אין זיין צייט איז ווערגעליס געווען אַ שרעקלעכע פֿיגור. היינט, אין דעם ליכטיקן זון-אויפֿגאַנג פֿון דעם היסטאָרישן 22סטן צוזאַמענפֿאַר [פֿון דער קאָמוניסטישער פֿאַרטיי], זעט ער אויס נעבעכדיק און לעכערלעך. אָבער אונדז איז, צום באַדויערן, ניט צום געלעכטער.

[...]

מע מוז זאָגן, אַז דער זשורנאַל פֿירט דורך בכיוון די פּאָליטיק פֿון פֿאַרשוויגן ניט נאָר די תקופֿה פֿון סטאַלינס קולט, נאָר אויך פֿון די היטלער-אַכזריותן קעגן דער באַפֿעלקערונג אין די יאָרן פֿון דער גרויסער פֿאַטערלענדישער מלחמה. ווי אַן אויסנאַם קען מען, אפֿשר, אָנרופֿן די לעצטנס פֿאַרעפֿנטלעכע נאָטיצן פֿון דעם ריגער געטאָ, וואָס האָבן זיך געוואָלגערט אין דער רעדאַקציע שיער ניט פֿון דעם סאַמע ערשטן טאָג פֿונעם זשורנאַל.

ס'איז באַוואוסט, אַז די פּוילישע חברים האָבן צוריק געשיקט די אַלע באַשטעלטע קאָפּיעס פֿון "סאָוועטיש היימלאַנד" נומ' 4. זיי האָבן עס געטאָן ווי אַ פּראָטעסט קעגן דעם, וואָס דער זשורנאַל האָט מיט קיין וואָרט ניט דערמאַנט דעם 19טן יאָרטאָג פֿון דעם העראָישן אויפֿשטאַנד אין וואַרשעווער געטאָ, בעת די ייִדישע פּראָגרעסיווע פרעסע פֿון דער גאַרער וועלט האָט ברייט אָפּגעמערקט די דאָזיקע וויכטיקע דאַטע, מאָביליזירנדיק דערמיט די געזעלשאַפֿטלעכע מיינונג קעגן דעם נעאַ-פֿאַשיזם, רעוואַנשיזם און דער סכּנה פֿון נוקלעאַלער מלחמה.

אַ הייסער וויכוח האָט זיך געפֿירט ווייטער. אייניקע שרייבער זיינען געווען קעגן ווערגעליסן, אַנדערע זיינען געווען פֿאַר ווערגעליסן. עס זיינען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבן אָנגערופֿן געוויסע חסרונות פֿון ווערגעליסעס כאַראַקטער, אָבער האָבן געהאַלטן, אַז ער מוז בלייבן אויף זיין שטעלע. גערעדט האָט מען אויך וועגן דעם, אַז איין זשורנאַל איז ווייניק פֿאַר אַזאַ עולם ליטעראַטור. די ענגשאַפֿט פֿון דעם זשורנאַל האָט אַרויסגערופֿן נאָך מער ניט-צופֿרינדקייט, ווייל די רעדאַקציע האָט פשוט ניט קיין מעגלעכקייט צו באַפֿרידיקן יעדן מחבר.

מיט וואָס האָט זיך דער שמועס פֿאַרענדיקט? מיט גאַרנישט. ריכטיקער —

מע האָט אַרויסגעלאָזט די פּאַרע. ווערגעליס איז פֿאַרבליבן דער רעדאַקטאָר  
ביזן סוף פֿון דעם זשורנאַל.

אַרום 1990, ווען איך האָב שוין געאַרבעט אין דער רעדאַקציע, איז געווען אַ  
פרוּוו אים אַראָפּצוואַרפֿן. אַני-הקטן האָב געשפּילט די ראָלע פֿון אַ  
קאַכלעפֿל אין דעם גאַנצן געשעפֿט. צו יענער צייט האָט ווערגעליס שוין קיין  
שטיצע כמעט ניט געהאַט. אָבער דער פּראָצעס פֿון אַראָפּוואַרפֿן האָבן מיר  
ניט פֿאַרענדיקט, כאָטש אַ מעגלעכקייט אַזאַ איז, אַ פּנים, געווען. דער  
יונגער דור, איך בתּוכם, איז געזעסן אויף די וואַליזקעס. און עפעס אַ  
רחמנות האָב איך צו ווערגעליסן געפֿילט. בפרט נאָך, אַז — צו זאָגן דעם  
גאַנצן אמת — האָט ער אויסגעזען ווי די איינציקע באמת אינטערעסאַנטע  
פּערזענלעכקייט צווישן די איבעריקע (אַפֿט מאָל מענטשלעך בעסערע)  
עלטערע שרייבער.

קוקנדיק צוריק, בין איך צופֿרידן, אַז דער זשורנאַל איז פֿאַרבליבן אין  
ווערגעליסעס הענט. דאָס איז געווען זיין אויסגאַבע, מיט אַ שם, וועלכן  
ס'וואָלט געווען זייער שווער צו בייטן. שוין אַפּגעשמועסט פֿון דעם, וואָס ניט  
נאָר דער יונגער דור, נאָר די גאַנצע רוסיש-ייִדישע וועלט איז געזעסן אויף די  
וואַליזקעס אָדער האָט זיך שוין גערוקט דרום-צו צי מערבֿ-צו. ס'איז  
פֿאַקטיש ניט געווען פֿאַר וועמען צו שרייבן און ווער ס'זאָל שרייבן.